

AZ EGYKE PUSZTÍTÁSA SOMOGYBAN.

A trianoni végzetes békekötés Magyarország népességét kétötöd-részére szorította le, a megmaradt lakosság egy részében pedig végzetes jelei mutatkoznak a lassú sorvadásnak. Egy koronájától, lombozatától megfosztott fához lehet hasonlítani Magyarországot, amelynek most még gyökere is beteg. Lassan őrlő szű porlasztja, malasztja a nemzet életének gyökerét, pusztítja életerejét. Ilyen őrlő szű a nemzet testén az *egyke*. Ha a gyökér ép, egészséges, a törzs újra visszakaphatja koronáját, de van-e remény erre akkor, ha maga az is beteg s nem nő új a leszáradt és levagdalt ágak és lombok helyett?

Nem lehet eléggé hangoztatni, hogy az egyke folytonos terjedése milyen veszedelmet jelent a nemzet jövőjére, a nemzet fennmaradására nézve. A nemzet fennmaradását a kellő számú utódok biztosítják s ha az utánpótlás nincs meg, a nemzet lassanként elsorvad, kivész. Még ha a halálozások száma fokozatosan kevesbedne a születések számának csökkenésével, nem volna olyan baj, mert a kettőnek különbözete ugyanaz maradna. Nyugat európai államokban is tapasztaljuk, hogy a születések száma folytonosan fogy, de ott viszont a magasabb kultúra lehetővé teszi a halálozási számoknak is megfelelő leszállítását, úgy hogy végeredményben a szaporodás mérlege ugyanaz marad. Nálunk azonban ez — sajnos — nem következik be, a csecsemőhalandóság pl. most is majdnem olyan magas, mint a háború előtt volt, amikor viszont a születési arányunk jóval magasabban állott.

A háború után el lehattünk készülvé arra, hogy a születési arányunk kisebb lesz, mint a háború előtt volt, mert hiszen a legproduktívabb korú férfinépességből körülbelül egyhatodrészt elhullott a harctéren. Ezt a fogyatéket azonban némileg kiegyenlítette az elmaradt születések pótlásának a vágya, amely különösen a háború utáni első években jelentkezett. Amint azonban ez a pótlás bekövetkezett és a háború után nagy számban keletkezett házasságokból az első gyermek megszületett, az ország születési aránya szinte ijesztő tempóban megy lefelé. 1921-ben még 31.8 volt a születési arányszám 1000 lélekre, 1922-ben már csak 30.8, 1923-ban 29.2 és 1924-ben 20.8. Igaz, hogy a folyó évben némi javulás mutatkozik, de alig hihető, hogy a három-négy év előtti arányszámokat újra elérjük. A viszonyoknak ily nagymértékű megromlásában — sajnos — Somogy vármegyének nagy része van. Somogy vármegye Baranyával együtt a csonkamagyarországi egyke főfészke és e két vármegye majdnem állandóan a legrosszabb arányszámokat mutatja. Somogyban pl. 1921-ben 29.5 volt a születési

arányszám, 1922-ben 27.6, 1923-ban 26.3 és 1924-ben 23.9. Még a hanyatlás is nagyobb mértékű, mint az országos átlagé, mert látjuk, hogy az első említett évben a somogyi arányszám 2.3-del marad el az országos mögött, 1924-ben már 2.9-del.

Somogy megye születési arányszáma 1924-ben már majdnem olyan alacsony, mint Franciaországé volt a háború előtt; Franciaországról pedig köztudomású, hogy már évtizedek óta küzd az elnéptelenedés veszélyével. Somogy vármegye lakosságára is ez a sors vár., ha ez a folyamat nem szűnik meg, vagy ha erélyes intézkedések nem történnek legalább a halálozási arányszám leszorítására. Külföldi államokban látjuk példáját annak (Angliában, Amerikában, Hollandiában, Új-Zélandban stb.), hogy aránylag kis, 23—24%-es születési arány mellett is lehet normális, sőt a normálisnál is magasabb szaporodási arányt elérni. Ezek az államok azonban hosszú évtizedek alatt jutottak el ehhez az alacsony születési számhoz, miközben sikerült az egyéni és társadalmi kultúrát olyan magas fokra emelni, amely lehetővé tette a halálozási aránynak szinte az emberileg lehetséges legalacsonyabb fokra (10—11%) való leszorítását. Bennünket azonban a születési aránynak ez a végzetes csökkenése akkor ér, amikor még nem állunk azon a kultúrnívón, hogy halálozási arányunkat megfelelő fokra le tudnók szállítani. Bármennyire igaz ugyan az az elv, hogy a népesség természetes szaporodását minél gazdaságosabban, tehát kevés születéssel, de kevés halálozással kell elérni, erre az álláspontra ma még nem helyezkedhetünk és igyekeznünk kell azon, hogy a születési arányt legalább az eddigi magasságban fenntartsuk. Az egyke terjedését tehát minden módon meg kell akadályoznunk és ezt különösen az országnak azokban a részeiben kell megtennünk, ahol a baj a legjobban elhatalmasodott.

Somogy vármegyének az utolsó négy évben 35 olyan községe volt (1901—1910 között még csak 14), amelyben a halálozások száma fölülmulta a születések számát legnagyobb részt amiatt, hogy a születési arány már olyan mélyre sülyedt, hogy azt a halálozási aránynak a csökkenése, amelynek természetes határai vannak, nem tudta követni. Egyes községekben már 1000 lélekre 15 alatt van az arányszám, így Somogyvisontán (13.2), Komlósdon (12.3), Nemeskisfaludon (12.8), Csökölyön (14.6), Kistamásin (12.8), Pettenden (13.3), Kisdobszán (13.5), Basaion (13.1), Bűrüsön (14.5). Ezek közül csak az utolsó helyen megnevezett község az, amelyben ilyen alacsony születési arány mellett egészen jelentéktelen (0.8) szaporodás mutatkozik, a többi község lakossága kivétel nélkül fogyott, legnagyobb mértékben Nemeskisfaludé, ahol a halálozások száma kétszeresen felülmulta a születések számát. Ebben a kisközségben négy év alatt 15 gyermek született s ezzel szemben 30 ember halt meg. A fogyás tehát négy év alatt 15 lélek. Ha a fogyás így folytatódik, Nemeskisfalud községnek 100 év múlva már csak az emléke fog fennmaradni.

Somogy vármegye szaporodási viszonyai nem voltak mindig olyan kedvezőtlenek, mint ma, csak a múlt század 80-as éveiben kezdett erősebben romlani a helyzet s azóta a vármegye egyike az ország leggyengébb szaporodású megyéinek. Hacsak a háború előtti helyzetet tekintjük — pedig akkor is már nagyon alacsonyan állott a születési arány a megyében — ahhoz képest is nagymértékű a helyzet rosszabbodása. Az 1911—14.

évek átlagában még 29.1 volt a születési arány Somogy megyében, az 1921—24. évek átlagában már csak 20.8. Abszolút számban a háború előtti években átlagosan 10.803 gyermek született, a háború utáni években csak 10.026, holott azóta a népesség, ha nem sokkal is, de növekedett. A halálozási arány ugyanezen idő alatt 21.2-ről csak 20.4-re ment vissza, úgy hogy végeredményben a szaporodás aránya 7.9-ről 6.4-re süllyedt.

Hogy milyen gyöngye szerepe van Somogy vármegyének abban, hogy a magyarság száma növekszik, azt legjobban megvilágíthatjuk azzal, ha összehasonlítjuk Somogy megye adatait a hasonló népességű (Somogynek 368.486, Szabolcsnak pedig 333.683 lakosa volt az 1920. évi népszámlálás szerint), csupán egytizedrésszel kisebb lakosságú Szabolcs vármegye adataival. Szabolcs megye az utolsó négy év alatt évenként átlag 15.010 születést produkál Somogy vármegye 10.026 születésével szemben s míg a születések száma majdnem 5000-rel volt több, a halálozások száma csak mintegy 400-zal volt több Szabolcsban (8072), mint Somogyban (7630), úgy hogy végeredményben Szabolcs megye lakossága évenként átlag 6938 lélekkel szaporodott, míg Somogy megyéé csak 2396-tal, ami Szabolcsban 1000 lélekre 20-nak felel meg Somogy megye 6.4 szaporodási arányával szemben.

Szabolcs megye példája azt is mutatja, hogy a háború után nem kellett szükségképpen bekövetkezni a születési szám és ezzel a szaporodási arány megcsappanásának, Szabolcsban ugyanis a háború előtti években 4.11 volt a születési arány, a háború után pedig 43.2, tehát jóval magasabb. Ezzel szemben a háború előtti 25.1-es halálozási arány 23.2-re süllyedt, úgy; hogy végeredményben Szabolcs megye népessége ma jobban szaporodik, mint a háború előtt.

Az egyke bűnével elsősorban a reformátusokat szokták vádolni s ha a somogy megyei adatokat nézzük, ennek a vádnak hitelt is kell adnunk. A somogy megyei reformátusok születési aránya ugyanis a háború utáni években átlagosan már csak 17.8, sőt 1924-ben 15.7-re szállt le. Ilyen alacsony születési arány mellett szinte lehetetlenség szaporodást elérni. Tényleg a reformátusok létszáma évenként átlag 212-vel fogyott, míg a róm. katolikusok szaporodása, kiknek születési aránya az országos átlag körül mozog, évenként 2514 főnyi szaporodást értek el.

A somogy megyei reformátusok a bárányaikkal együtt már lassú kihálásra ítélték önmagukat. Fényes Elek 1830-ból származó adatai szerint Somogy megye 213.842 lakosából még 66.884 volt református, Ez a szám majdnem teljesen stagnált 1890-ig, amikor 326.835 lakosból 66.835 volt református; 1900-ban az utóbbi szám leszállt 65.416-ra, majd 1910-ben 63.569-re, az 1920-ik évi népszámlálás pedig már csak 58.167 református lelket talált Somogy megyében. Az utolsó tíz évben tehát 8.5%-kal csökkent a reformátusok száma Somogyban, mert a háborús veszteséget az átkos egyke nem engedte kiegyenlíteni. A róm. katolikusok a háborús veszteség dacára is majdnem 10.000-rel szaporodtak. Minthogy a katolikusok a régebbi években is elég normális szaporodást értek el, ma már a katolikusok száma majdnem ötszöröse a reformátusokénak, míg 90 évvel ezelőtt csak kétszerannyi katolikus volt Somogyban, mint református.

Az egykének Somogyban már az az eredménye, hogy a megye 312

községe közül az utolsó ötven év alatt 81-nek fogyott a népessége. Ezeknek a községeknek majdnem fele református lakosságú. Némelyik községben szinte matematikai következetességgel csökken. A lélekszám volt pl.

	Csökölyön	Drávafokon
1869-ben.....	2004	1124
1880-ban	1993	1035
1890-ben.....	1878	1020
1900-ban	1786	920
1910-ben	1721	813
1920-ban	1615	798

Téves az a felfogás, mintha a reformátusság mindenütt elvesztette volna szaporodó képességét és mintha a reformátusság fogalmával vele járna a szaporátlanság fogalma is. Nagy-Magyarország egész keleti részén a reformátusok szaporodása mindig elég jelentékeny volt és sok esetben meghaladta a velük együtt élő más felekezetűek, különösen a görög keletiek és ágostaiak s néha még a római katolikusok szaporodását is. Csonka-Magyarországból ehhez a szapora területhez tartozik Szabolcs vármegye is, ahol azt látjuk, hogy pl. a háború utáni években a reformátusok születési aránya 41,9, halálozási aránya 23,4 és szaporodási aránya 18,5. Igaz, hogy a szabolcsmegyei római katolikusoknak még magasabbak a születési és szaporodási arányai (az utóbbi 21,7), de az kétségtelen, hogy *a szabolcsmegyei reformátusok hasonlíthatatlanul szaporábbak még a somogymegyei katolikusoknál is*, kiknek száma csak 8,7%-kal növekszik évenként. Hozzá kell még tennünk, hogy a szabolcsmegyei reformátusok, úgy, mint a többi szabolcsmegyei felekezetek is, a háború után még magasabb születési és szaporodási arányokat produkálnak, mint a háború előtt. Különösen feltűnő a szaporodás nagy növekedése a szabolcsmegyei görög katolikusoknál, akiknek a szaporodási aránya a háború előtt 17,1 volt, most pedig 24,5 évenként 1000 lélekre. Igaz, hogy a görög katolikusoknak 49,3-es születési arányuk van. Szabolcs vármegye ma valósággal ember-tartalékja Csonka-Magyarországnak, mert bár lakossága körülbelül csak 4%-át teszi a csonka ország lakosságának, mégis az évi szaporodásnak közel 10%-át produkálja. Somogy megye ezzel szemben, bár több lakosa van, mint Szabolcsnak, csak 3,2%-kal járul hozzá a nemzet számbeli fejlődéséhez.

Nem von le Szabolcs vármegye érdeméből semmit az, hogy a háború után amerikai kivándorlók közül sokan tértek vissza, mert ez részben Somogy vármegyére is áll s ez a körülmény azt az óriási különbséget, amely Somogy és Szabolcs vármegye népességének szaporodása között fennáll, egymagában nem magyarázza meg.

Láttuk, hogy Szabolcs vármegye népességének nagy szaporodásában a reformátusoknak is jelentékeny részük van. A reformátusság tehát tud nemzetfentartó lenni ott, ahol az egyke átkos szokása ősi erkölceit ki nem kezdte.

A legutóbbi népszámlálásból akarok még néhány adatot felsorakoztatni ennek igazolására. Az 1920. évi népszámlálás a házas és özvegy nőknél a született és életben levő gyermekek számát is tudakolta. Ezek

az adatok fel is dolgoztattak és szintén érdekesen mutatják, hogy mennyiben különböznek a szóbanforgó két vármegye viszonyai. Míg Szabolcsban 10 férjes nőnek átlagosan 44 gyermeke született, Somogy megyében ez a szám csak 33. Minthogy a férjes nők között a népszámlálás idején sokan vannak olyanok, akiktől koruknál fogva még gyermekszületés várható, azért többet mutat az özvegy nők adata, akiknél a házasság már többnyire befejeződött. Szabolcs megyében 10 özvegy nő átlagosan 58 gyermeket hozott a világra. Somogyban ez az arányszám csak 43. Ha pedig csak az életben levő gyermekek számát tekintjük, az arányszámok így alakulnak. Férjes nőknél Szabolcsban 27, Somogyban csak 20. Az özvegy nőknél Szabolcsban csak 29, Somogyban csak 22. Az életben maradt gyermekek átlagos száma tehát Somogyban házasságonként alig több kettőnél, ami tehát alig biztosítja a népesség fennmaradását, mert csak a házasságok pótolja ugyanannyi egyénnel, ellenben azok helyébe, akik házasságra nem lépnek, nem jön utód.

Ha felekezetenként nézzük az adatokat, azt látjuk, hogy Szabolcsban a reformátusok alig állnak rosszabbul, mint a többi felekezetűek, míg Somogyban a reformátusok arányszámai a megyei átlaghoz s még inkább a római katolikusok arányszámaihoz képest feltűnően alacsonyok. Somogyban pl. a református férjes nőknél a született gyermekek átlaga (mindig 10 házasságra számítva) csak 24, a római katolikusoknál ellenben 35. Az életben maradt gyermekek átlaga a reformátusoknál 15, a római katolikusoknál 22. Az özvegy nőknél hasonlóak az eltérések.

A szóbanforgó adatokból az is megállapítható, hogy a házasságoknak hány %-ából nem született egyáltalán és hány %-ából született 1—2—3 stb. gyermek. A teljesen gyermektelen házasságok aránya tekintetében a reformátusok nincsenek kedvezőtlen helyzetben, mert nemcsak Szabolcsban, de még Somogyban is a teljesen meddő házasságok aránya a reformátusoknál kisebb, mint megyei átlagban, ami azt mutatja, hogy nem fiziológiai okok idézik elő a somogy megyei reformátusok szaporátlanságát. Az egy és két gyermekkel bíró házasságok rovatában azonban már a reformátusok arányszámai erősen felduzzadnak s míg a többi felekezetek arányszámai egyenletesen oszlanak el az egyes rovatokban, a reformátusoknál a magasabb fokozatok felé az arányszámok hirtelen megcsökkenését látjuk. Somogyban pl. azoknak a házasságoknak aránya, amelyből 6 vagy több gyermek született, a református férjes nőknél már csak 9.5%, míg a római katolikusoknál 23.6%. A szabolcs megyei férjes nőknél ez az arányszám a reformátusoknál 33.7, a római katolikusoknál 35.8, ami azt mutatja, hogy Szabolcs megyében alig van különbség a nagy gyermeklétszám tekintetében katolikusok és reformátusok között.

* * *

Nagyon szomorúak ezek az adatok, amelyeket Somogy megye református magyar népének pusztulásáról felsorakoztattam. De az egyke már a katolikusokat is kikezdte és sok katolikus faluban is látni nyomát néppusztító hatásának. Gondoljunk csak a jövőre, mi lesz ennek a következménye. Most még, ha gyengén is, de szaporodik a megye népessége. Az egyke további terjedése esetén az egész megyére nézve beáll az az állapot, ami a reformátusoknál már bekövetkezett, évről-évre több lesz a ko-

porsó, mint a bölcső. Először csak elhalkul a gyermekzsivaj, helyenként végkép megszűnik. Később a szülők elhalnak, a ház üresen marad, a telek idegen kézre kerül, ez lenne a sorsa egész nemzetünknek, ha a többi megyék is követnék Somogy példáját. De szerencsére vannak megyék, amelyek népében még buzog az őserő és amelyek ezzel az erkölcsi mótellyel még nincsenek megfertőzve. Sőt magában Somogyban is vannak községek, amelyeket nem kezdett ki ez az átkos népszokás. A 312 község közül 44 olyant lehet összeszámítani, amelyeknek a lakossága az utolsó négy év alatt ezer lélekre több, mint 15-tel szaporodott évenként. Ezek közül is kiválik 10 község, melyben a természetes szaporodás a 20-as arányszámot meghaladta. Erdemes ezeket a községeket névszerint megemlíteni. A legjobban szaporodó községek: Péterhida (23.3), Szentborbás (21.5), Ecseny (20.0), Patalom (22.3), Gadács (22.7), Kára (22.4), Bodrog (20.4), Almamellék (21.7), Endrőc (22.7) és Pusztaszemes (23.0).

Bárcsak a többiek is követnék ezek példáját s bár meg lehetne értetni ezzel a nemesebb célok iránt közönyös, csak anyagi érdekeit szemelőtt tartó egykés néppel azt, hogy amikor saját gondtalan életét s családjának jólétét akarja biztosítani, tulajdonkép családjának fennmaradását teszi kockára s a nemzet jövő sorsát, sőt létét veszélyezteti. Hogyan akarjuk mi régi ezeréves határainkat visszaszerezni, hogyan akarjuk a régi Nagy-Magyarországot visszaállítani, ha népünk öngyilkos módon magára emeli a fegyvert s ahelyett, hogy mint a tenger fővénye árasztaná el a Kárpátok-övezte katlant, fokról-fokra visszaszorul s még ebben a csonka kis országban is pusztulás felé halad.

Az egyke-kérdés nem egy-egy családnak a belső ügye, az egyke nemzeti veszedelemmé növi ki magát ott, ahol már a nép minden rétegébe behatolt fertőzete. Somogyban ez már bekövetkezett a statisztika tanúsága szerint, azért az államnak, törvényhatóságnak s magának a társadalomnak is össze kell fogni, hogy a baj legalább lokalizáltassék s ha már megszűntetni nem tudjuk, legalább további terjedését akadályozzuk meg s más irányban, pl. a halálozás, különösen a csecsemőhalandóság és a tuberkulózis halálozás leszorításával igyekezzünk népünk természetes szaporodását a régi normális keretekbe visszaemelni.

Kovács Alajos.